

De mind ez főképp az általános vagy széles értelemben összehasonlító nyelvészetről van mondva. Az árja nyelvek összehasonlító tanulmánya szűkebb körű. Ez ama nagy terjedtségű tudomány alap-tételeit elfogadja talán készen, másodkézből; azokra nézve önálló kutatásokat tenni nem akar, nem tartja hivatásának; csak egy közelebbi határig akar látni és eljutni: csak a történelem által rokonoknak bizonyított s a nyelvészek által ilyenekül igazolt népek csoportjára terjeszkedik. Azonban e kör nagy terjedtségét is tudhatja, ki az új-latin, germán, szláv és kivált kelta nyelvek között lévő rendkívüli eltéréseket sejtí. Csak rövid széttekintés után is láthatjuk, mily nehéz ezek közül csak egynek vagy kettőnek hang- és alaktörvényeit kiszámítani, s e miatt mily óvatossággal nyúlnak kitűnő tudósok is túl legszokottabb körök határain, péld. a görög-latin, vagy új-latin nyelvek körén, névszerént a szláv, ó-német, kelta s más nyelvekhez. Ilyesre sem lehet leendő nyelvtanítóinkat kötelezni, sőt általában és kivétel nélkül biztatni is. Tudományos társulatainknak, sőt némely külföldi szakférfiú nézete ellen, egyetemeinknek fontos kötelességéül tekintjük, hogy e szakot műveljék, terjeszszék, gyümölcsöztessék; de szélesebb körtől kívánni nem mernők, még jobb körülmények közt sem. Volt idő melyben az iskolák mindent akartak adni, a tanárok mindent akartak tenni, mindent vállaltak. Ma ez lehetetlen, ezerszer elmondott okok miatt. S aztán a jární indulót, vagy az erősödni kezdőt fokónként szokták terhelni, vagy gyorsabb menésre s akadályos pályán haladásra biztatni, erőltetni. Nekünk, épen biztos elő-mehetés érdekében szükséges, hogy erőinkkel gazdálkodjunk.

(Folytatása következik.)

Imre Sándor.

Egy felsőbb nő-iskola Amerikában.

(Vassar College.)

I.

Amerika nem csak a nagy kereskedés, nagy raktárak és fényes városok hazája, hanem egyszersmind a gazdagon javadalmazott iskolák és fényes iskola épületek termő-földje. Míg Németországon alig találunk egy-két fényes iskola-épületre; míg az európai népnevelés egyik legmelegebb fészében, Svájcban az egy Zürich dicsekszik oly iskola-épületekkel, melyekre az ember önkénytelenül rámondja, hogy palota-iskolák: az új világrészben mintha csak a földből bújjanak ki azok az elemi-, középiskolák és egyetemek, melyek együtt oly városban, mint pl. Baltimore várost alkotnak a városban. Avagy e most említett citynek (a bécsi kiállításra küldött kimutatása szerint) 119 iskolája és 578 tanítója nem vehető-e a legjóravalóbb kis városok számába? A boldog baltimoriak, iskoláik jelzésénél, kifogytak a nevezetes nevekből, s megnumerizálják azokat, mint némely német városban az utcákat, vagy mint a műkertész a díszvirágokat.

Az amerikai tudományos kertészetnek egyik legszebb ágját teszi kétségkívül a női közép- és felsőbb iskolák. Ebből a virágozó

iskola-fajból (melynek szétszórta példányai nálunk nagy részt herbariumba valók!) ki kell emelnem a Packer institute-ot Brooklynban, Rutgers female College New-Yorkban, Girls High and Normal Schoolt Bostonban és a Vassar Collegeét Ponghkeepsieben. Palotaszerű fényes és építészetiileg oly egész épület ezek mindenike, hogy — Schopenhaueriesen legyen mondva — ha valaha a természetnek iskola-termő ereje lenne: bizonynyal ily organikus épületeket produkálna. Pedig ezek az intézetek belföldi talajon, az áldozatkészség és bámulatos hazaszeretet gazdagon termő földén teremnek. Innen eredett a felsorolt intézetek hármának is a neve. A bostoni felsőbb leány-iskolát 1871 apr. 19-én nyitották meg ünnepélyesen, s a kitűnő gyűjteményekkel és műgyűjteményeiben szobrokkal feldíszített 3 emeletes intézet 310 ezer dollárba került. Mint megnyitása ünnepén egyik elnök (A. Jenkins) mondá: „ez a legtagasabb községi iskola-épület az egész világon.“ A Ponghkeepsieben levő női tanintézetet egy egyszerű serföző milliomos állampolgár Vassar Máté alapítá 1861 febr. 26-án, midőn nőnevelési célját, a városi előjárásnak meghatottan előadván, egy kis szekrényt nyújtott át, mely 500,000 dollárt tartalmazott. New-York állam törvényhozó testülete lelkesülten fogadta ezt a nagyszerű ajánlatot, ki-mondá ennek a női collegiumnak a törvényszerű beiktatását, s azóta a Tuileriák mintájára épült palota a két nem szellemi egyenlőségének a megtestesült hirdetője.

Ha az amerikai nevelés-oktatásügyi tudósítók majd mindenike megemlékezik az ifju nő-tanulók túlságos munkásságáról: annak egyik okát magukban az iskola-épületekben találjuk.

Hiszen lélektani igazság, hogy a sötét, nedves lakás elkedvetlenítő, lenyomó hatása; míg a világosságban úszó hajlékban kedélyünk is mintegy megfürdik s a jó kedv sugár-mezébe öltözködik.

A mosolygó zöld mezőben (a várostól némi távolban) épült collegium homlokzata 500 láb széles, két felől 164 lábba kinyúló szárnyakkal. Alant vannak a lég-, gáz-, hideg- és meleg vízvezetékek. A második emeletet a tantermek, a vegytani, természettani, természetrajzi, növény- és földtani gyűjtemények, s a rajz- és képtár foglalják el. A főépületet a csillagvizsgáló torony, torna-intézet (calisthenium), kertek, park és liget környezi, melynek forrásai enyhítést, sétaúttjai szórakozást nyújtanak.

Az ily gazdagon felszerelt és tanulásra csalogató intézetekben valóban nehéz, hogy ne mondjuk lehetetlen nem tanulni, tudománytól szűz maradni.

A leányok fölvételnek 14 éves korukban. A tanfolyam négy év. A fölvételre tudni kell Caesarból négy könyvet, Ciceróból négy beszédet és Virgilből 6 könyvet; továbbá az algebrát a másodfoku egyenletekig, a szónoklattant és a világ történelem elemeit kell ismerni.

A 4 évi cursus a következő tudományokat foglalja magában: Latin, görög, francia, német, olasz nyelv; mathematica. physica,

vegylan, geologia, növénytan, állattan, boncztan, élettán, szónoklattan, angol irodalom, külföldi irodalom, logika és politikai oeconomia.

Ebből a valóságos encyklopaediából választhatják a növendékek akár az irodalmi, akár pedig a természettudományi ágat, arra természettségök vagy hajlamaik szerint.

II.

A fent elésoroltak után immár teljesen megérthetjük azt a fölötte érdekes beszédet, melyet James Orton a Vassar College egyik tanára, a Nat. educ. Association gyűlésén 1874 aug. havában „Négy év a Vassar Collegében“ czim alatt tartott, és a melyet ime közlünk: A Vassar Collegium megkísértése annak, hogy ifju nők, a disciplinaris tanulmányoknak, az ő körülményeik és szükségüknek megfelelő rendszeres tanfolyamában részesüljenek. Arra önműve hozhatna bírálatot, s ha azt becsülettel végezte, az eredmény az általa képviselt ügynek szintén méltó bírálata lehet. Voltak, kik szigoruan bírálták, viszont a kik érdemtelenül magasztalták, a nélkül, hogy ezt az intézetet valaha látták, s beléletét csak mákszemnyire ismerték volna. A nő művelés általános kérdése a sok szép időt, termékeny tettek helyett üres elméletekre vesztegette.

Czélom megállapítani, hogy mit jelent s mit bizonyít egy négy évi Cursus Vassarban. Ugy hiszem, hogy előítélet nélkül fogok tárgyamhoz. Bizonyára, én nem az intézet javára beszélek, mert van szerencsém kijelenteni, hogy ennek a Collegiumnak teljességgel nincs szüksége drága trombitásra a nélkül, hogy valakinek véleményével meg egyezni vagy attól eltérni óhajtanék: függetlenül fogom elmondani meggyőződésemet arról, hogy nézetem szerint ez az intézet mivé fejlődött.

Elsőbben is tisztába kell jönnünk a felől, hogy Vassar se nem képző intézet, se nem egyetem, hanem collegium. Az elemi- vagy szakpályai neveléstől eltérő liberalis nevelést kíván nyújtani. Minden igazi nevelőnek fájlalni kell azt a törekvést, mely az előkészítő intézeteket középiskolákká, s a középiskolákat egyetemekké akarja fel-fűjni. Kereken kimondva, mind a hármát külön határok közt, mindeniket a maga otthonjában kell tartani, mert mindeniknek törvényszerű és elengedhetetlen hivatása van. A jól rendezett akademiába, főiskolába vagy képző-intézetbe bevezető képzést nem nélkülözhetjük; de másfelől azt sem követelhetjük, hogy a középiskola a tudományos működést elejtse. Hova-tovább mind jobban tudom méltányolni azt a böles intézkedést, hogy a tanulók durva izlését és hajlamát tekintetbe nem vevő szabályozott tanfolyamunk van. Midőn a kellő koru ifju hölgy Vassar ajtaján bekopog, még igen éretlen arra, hogy a választására bizott szakokból okosan választhasson, vagy hogy az egyetemi felolvasásokat hasznára fordíthassa. De hogy is lehetne másként, midőn elemi intézeteink nagy részt befejező iskolák, a hol a leányokat mindenre tanítják, mindenre még tizenhétévesek előtt, s a mint feljebb megyünk szintén csak nagy nehezen akadunk a középiskolai tanfolyam sajátyszerű előkészítésére. Édes kevés a száma azok-

nak a tanintézeteknek, melyek a tanulót addig tartják az alapvető tanágaknál, a míg azokban az alapot csakugyan megvetették. Ennél-fogva Vassarnak jelenleg előkészítő osztályt kell fenntartani, a melyen a folyamodóknak négy ötöde átúszni kénytelen, mert sajnálattal kell megjegyezmem, hogy mult (1873-ki) szeptemberben, fölvételi vizsgálatok eredménye, a nyelvtanból, számvetésből, földrajzból s az egyesült államok történelméből általában csak $3\frac{1}{2}\%$ volt! Sok jelölt azal a szomoru fölfedezéssel megy vissza a szülei házhoz, hogy eddigi — bár költséges iskolázása nem egyéb nyomorult hazugságnál — egy sereg tárgy felületén való kapkodásnál.

Vassar világért sem ideális középiskolája a nőknek; de azt bátran állítom, hogy fogyatkozásai nagy részt a leányok alapos előkészítésére szolgáló szűkmarku intézkedésből erednek. A ki fenhargon bizonyítgatja, hogy a fi-középiskolákat meg kell a másik nemnek is nyitni, egyszerűen azért, mert azok a legjobbak bizony nem érti, hogy hol állunk a nő-neveléssel. Harvard kapui előttök már gondolatban bezárulnak, minthogy ők az abba bemenetelre nem alkalmasak. Ha nő jelöltjeinket ugyanazon szigorral vizsgálnók, mint Yale¹⁾ kandidatusait, féltuczet tanulóra sem birnánk szert tenni. Vassar Collegium fakultása a tanulmányi mértéket oly gyorsan fogja feljebb emelni, a mint csak követni birják a nők. Am ha a nőknek magas értelmi mivelttség kell, okvetlenül az ifju emberekéhez hasonló feltételekhez kell magukat szabniok. Az eszközökkel a józan nevelés céljához kell alkalmazkodniok.

Azonban, a mi az első osztályba²⁾ való fölvétel követelményeit illeti, Vassar nem marad nagyon hátra Yaletől. Virgilből két könyvvel Ciceróból egy szónoklattal; egy évi göröggel és a geometriából két könyvvel kíván kevesebbet, mint Yale; ellenben egy évi francziával, félévi szónoklattannal, s félévi növénytannal többet követel, mint Yale. A két collegium első évi tanulmányai közt a fő különbség abban áll, hogy Yale egy egész évet szentel a görögre, míg Vassar csupán félévet fordít a francziára. A másodévi cursus alatt Yale a Vassarbeli cursuson kívül még görögöt is kíván; de Vassarban a yalei tanfolyamon felül félévi angol irodalmat, s akár görög vagy német nyelvből, akár állattanból félévi tanulmányt követelnek. Ha a két intézet egész tanfolyamát összemérjük, Vassarban többet adnak az újkori nyelvekre és a természettudományokra; de a tudományok közti választás szabadságából kifolyólag, a klassikai nyelvekre és a természettudományokra; de a tudományok közti választás szabadságából kifolyólag, a klassikai nyelvekre és a matematikára is majdnem anynyi időt szentelhetnek, mint Yaleben. E szerint a tanuló

¹⁾ Harvard és Yale alapítóik nevére keresztelt két legjobb egyeteme az Egyesült Államoknak. Mindkettőben öt tankör van, u. m. akadémia (irodalmi szak), theologia, jogi, orvosi, természettudományi szak; s ezenkívül Yaleban művészeti collegium is.

²⁾ Az amerikaiaknál valamint az angoloknál az osztályoknak a régi neve van ma is használatban, mint nálunk a forradalom előtt volt (logikus, grammatika stb.) Náluk az első évesek neve Freshmen; a 2-od éveseké: Sophomores; a 3-ad éveseké: Juniors; a 4-ed éveseké: Seniors.

Vassarban egymás végtiben három évig, Yaleban pedig két és harmadévig tanulhat latint, mindkét helyütt Liviussal kezdve. Vassarban sem a főlvétel alkalmával, sem a cursus alatt nem követelik a görög nyelvet, és mégis harmadfél évig azt lehet tanulni ottan. Azonban elvitázhatlan tény, hogy jószántukból édes kevesen adják magukat a klasszikai irodalomra; harmad és negyed évben a németnyelv, szónoklattan, gondolkodástan, vegytan, élettan, természettan, metaphysica és csillagászatlan lévén a közönségesen választott tantárgyak.

A második év közepéig minden tantárgyak előírva a jó alapvetés kedvéért. A cursus többi részében bizonyos megszorítások mellett szabadon választhatnak. Elegyes tanulmányoknak nincs helye; a ki pl. a természettudományokat választotta, folytatnia kell logikai rendben. A görög vagy a német nyelvet választotta, a mellett kell mindvégig maradnia. A zenével vagy rajzzal együtt három teljes tantárgynál egy tanuló sem vehet többet. Ennél több tantárgy öngyilkosság lenne. Nevelő intézeteinknek nem a kemény fejbeli munka, hanem az irányvesztett fejbeli munka az emésztő férgé. A mire minden iskolánkban, s leginkább leány iskolánkban égető szükségünk van, az az hogy tanításunkat tegyük jobbá és kevesebbé.

A nő nemre különös tekintettel tervezett Vassar tanfolyam erős és mély, s közepes tehetségű ifjunak is elég alapos. Az nem anynyira ékes, mint alapos. Benne az aesthetikának kiváló de nem túlnyomó szerepe van. A holt nyelveket és a matematika elvont részét annál az elvnel fogva nem száműzték abból, hogy a nők a legmagasabb műveltség legjobb eszközétől megfosztva ne legyenek. A tanfolyam szabályozott; de nem változhatatlan. Míg egyfelől a szabadon választható tantárgyakat illetőleg Yale és Harvard közt közepesen áll, másfelől a kritika folyton folyvást növv igényeinek és a legderekabb disciplinát biztosító legjobb módszernek megfelelően minden évben változik. Amde ha Vassar a kritikusok esze után indulna talán a világ legingadozóbb tárgya lenne. Egyiknek a görögjől több, a másiknak éppen semmi sem kellene. Némelyek szeretnék, ha a szakácáság és gyermekápolás hirhedett tanágait bevennék; vagy ha valamely a megélhetést biztosító mesterséget bevennének. Amde aranyatérőbb a teljes nőiesség, mint az üzlet. Mi ugy tartjuk, hogy azok a legpraktikusabb tantárgyai a közép iskolai tanfolyamnak, a melyek a szellemet fejlesztik és abba erélyt varázsolnak. Az atheni a műveltségért tanult és Parthenont épített; az indián a megélhetésért tanul és wigwamban fetreng.

A mi a tanítás módszerét illeti, tantermeink ajtói a női műveltség minden barátja előtt nyitva vannak, s őket e szavakkal hívjuk: „Jertek és lássatok.“ Csak annyit kell megjegyezmem, hogy holmi sajtászerű stíle nincs szükségünk. Mi női kérdéseket nem teszünk fel. A tanulókkal nem ugy bánunk, mint jövődöbéli tanítóvagy házastárs-jelöltekkel; hanem a nő látkörét, tehetségeinek aczélozása és finomítása által törekszünk bővíteni és nemesíteni. Többre becsülendő maga az elv, mint alkalmazása; s becsesebb a gondolkodó erő, mint maga a tanultság. Irányelvünk: szabottság az ala-

posság kedvéért; de egyáltalán nem a befejezettség veszélyeztetésének árán. A tanterembeli munka felmondással és vitatkozással van tarkázva. Átalában a kézi könyveket a felolvasásoknál többre becsüljük. A kézi könyvek használatának sárral dobása, melyek évszázadok bölcseségének a gyűjteménye, nem egyéb, mint a tösgyökeres tudományosság kigúnyolása.

Térjünk most tanulóink minőségére. Tanítványok dolgában mindig szinig volt telve iskolánk, a kik kevés kivétellel egytől-egyig komoly nők voltak, jószántukból jöttek hozzánk s jó szívvvel rótták le a collegiumi nevelés szabott árát, a fáradságos munkát. Azt mondták, hogy Vassar elhibázott kísérlet, mert az ország színe javát öleli fel. Mi őszintén reméljük, hogy erre a kitünő osztályozási fokra eljutnak tanítványaink; de fájna az a gondolat, hogy az ország legdérekebb leányai a mi jelöltjeink. Egy részöket megilleti ez a név; de vannak más részt, a kik faragatlan szellemmel vagy testtel kerülnek hozzánk. Ezek a társadalomnak minden osztályából kerülnek ki Halifaxtól San-Franciscoig. Mértékünk fölötte magas arra, hogy Vassar divatos menedékhelylé lehessen. A valódi rangos szülék leánygyermekai oly korán belépnek a társadalomba s oly szűzek a felvétel négy alaptanával szemben, hogy Vassarba bejutni nem bírnak de sohasem.

Mult évben intézetünk rendes tanulói közt kereskedő gyermeke volt 54; törvénytudó 31; iparosé 27; haszonbérllő 11; orvosé 9; tőkepénzesé 8; kormányhivatalnok és bankaré hat-hat; fogorvos, fűszerárus, mérnök és építészé három-három; tanító, szabó, művész és ügyvivőé kettő-kettő; könyvkiadó, ékszerárus, ács, tengerész, földbirtokos és vállalkozóé egy-egy.¹⁾ Merében a maguk költségén voltak négyen; részben fedezték e költségeket tizenegyen. New-Englandban előkészületet 52-en; a Közép-Államokban 78-an; a Nyugati Államokban 32-en; a Déli Államokban 6-an; a több szerte-szét. Volt a mult évben öt állandó graduáltunk,²⁾ 239 graduáltunk, 146 előkészülő 21 szak-tanulónk: összesen 411. Egészséges állapot jele, hogy valóságos és előkészülő graduáltjaink száma növekedőben; míg a rendkívülieké apadóban van. Tanítványaink száma a mult nyolcz év alatt megkétszereződött és jele, hogy jelenleg az első osztályba sokkal többen jönnek kellő készütséggel, mint ezelőtt.

Kétségbe vonták, vajjon nő collegium az igazi közép iskolai mérték fentartható-e. Vassarban az nyolcz évig állott fenn, ha csak a fakultás ezután nem kap kérvényt a tanulmányi mérték leszállítása végett. A tanulók középszáma semmi különös gyöngeséget nem tanúsít a legmagasabb feladatokkal, vagy a legmélyebb felolvasásokkal szemben. A trigonometriát szintoly könnyen sajátítják el, mint az ifjak; (a nap vagy hold) fogyatkozást nem leány, se nem fiu

¹⁾ Atyjok foglalkozását nem jelentették be negyvenhaton.

²⁾ Graduáltak azok, a kik a Bachelor of Arts fokozatra, a mi anynyival több a mi érettségi vizsgálatainknál, menyinyben tőlük némely tudományokból alaposabb ismeretet köve elnek a szigorlaton. A graduáló szigorlat jelöltjei undergraduateds = mégnemgraduáltak.